

ปกลักกินข้าวบ้านเจ้าของ:
ขบวนการเคลื่อนไหวด้วย
วิถีไทบ้านของกลุ่มคนรัก
บ้านเกิด¹

กัลยา จันทร์ทันไธ²

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเฉพาะเรื่อง “ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด จังหวัดเลย ด้วยวิถีไทบ้าน” ของบัณฑิตอาสาสมัคร รุ่นที่ 47 วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

² บัณฑิตหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต (บัณฑิตอาสาสมัคร) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความจากผลงานวิจัยเรื่อง “ปักหลักกินข้าวบ้านเจ้าของ” ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด จังหวัดเลย ด้วยวิถีไทบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาการต่อสู้กับเหมืองทองคำของกลุ่มคนรักบ้านเกิด จังหวัดเลย ศึกษาวิธีการต่อสู้เรียกร้องของกลุ่มคนรักบ้านเกิด จังหวัดเลย ในการต่อสู้กับเหมืองแร่ทองคำ และศึกษาถึงผลที่ตามมาในการเคลื่อนไหว ของกลุ่มคนรักบ้านเกิด จังหวัดเลย เพื่อเปิดพื้นที่ให้คนภายนอกได้รับรู้เรื่องราวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด จังหวัดเลย ในฐานะขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ใช้ความเป็นไทบ้านในการต่อสู้กับบริษัททุนที่สร้างความทุกข์ยากให้ประชาชนในพื้นที่ ผู้เขียนได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีศึกษาจากเอกสาร แหล่งข้อมูลที่เคยมีผู้รวบรวมไว้ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการลงพื้นที่ภาคสนามเป็นระยะเวลา 7 เดือน ในฐานะบัณฑิตอาสาสมัคร ผลการศึกษาพบว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาที่กลุ่มคนรักบ้านเกิดได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้อง คัดค้าน ต่อรอง กับบริษัทเหมืองทองคำเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม ให้กับแผ่นดินเกิดของตนเอง พวกเขาและเธอพยายามปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ให้อยู่ถึงรุ่นลูกหลานด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยใช้วิถีไทบ้านซึ่งประกอบไปด้วย ระบบการผลิตภาคการเกษตร ประเพณีวัฒนธรรม สำนึกความเป็นเจ้าของ และอัตลักษณ์ตัวตนของคนรักบ้านเกิด เป็นผลให้ได้รับความสนใจจากสื่อสาธารณะในวงกว้าง และเกิดแนวร่วมขบวนการเคลื่อนไหวในลักษณะเครือข่าย ทั้งกลุ่มนักศึกษา นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชนในพื้นที่อื่น ผู้ได้รับความเดือดร้อนจากผลกระทบสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน ในขณะที่บริษัทเหมืองทองคำ และภาครัฐ ทำให้อ่อนลง ประนีประนอม และยอมเจรจามากขึ้นจากเดิมที่เคยมีท่าทีแข็งกร้าว

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวการใช้ชีวิต ประชาสังคม

Abstract

The objective of this paper is exploration of Khon Rak Ban Kerd group in Loei province as social movement struggling against mining company, which has made pain to the people in communities, based among Withee Tai Ban methods. Author had participation and collective data from the field work for 7 months as Graduated Volunteer. The result of the study find that the movement pursuing for fairness of development in homeland with several methods. S/he makes the effort to community resource protection transferring to next generation. The Withee Tai Ban's methods established that agriculture production, Tai Ban Tradition-Culture and owner of the land. Tai Ban movement make interesting from students, academics, journalists spending information to the public. The Social networks movement and compromise in re-action of the mining company are consequence of Tai Ban's methods.

Key word: Social Movement, New Social Movement, Life Style Movement, Civil Society

บทนำ

นโยบายของภาครัฐที่มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชน มีหลากหลายโครงการที่ส่งผลดีกับชุมชน และก็มีไม่น้อยที่ส่งผลให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน ต้องเปลี่ยนไปตามกระแสของการพัฒนาสร้างความทุกข์ยาก และต้องระมัดระวังอันตรายจากสารพิษที่โครงการพัฒนานำเข้าไปทิ้งไว้ให้กับคนในชุมชน บ้านนาหนองบงเป็นหนึ่งในหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบนโยบายการพัฒนาเมื่อมีเหมืองแร่ทองคำเข้ามาตั้งในตำบลเขาหลวง เป็นผลจากนโยบายที่มุ่งหมายจะให้เกิดการลงทุนโครงการแร่นานใหญ่ตามภูมิภาคต่าง ๆ และสร้างรากฐานของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

บ้านนาหนองบง หมู่ 3 ตำบลเขาหลวง เป็นชุมชนขนาดกลาง มีบ้านเรือนทั้งหมด 179 หลังคาเรือน อยู่ในเขตการปกครองของตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอ มีระยะทางห่างจากอำเภอ ประมาณ 13 กิโลเมตร หมู่บ้านนาหนองบงแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ บ้านนาหนองบงคุ้มใหญ่ และบ้านนาหนองบงคุ้มน้อย สภาพพื้นที่เป็นภูเขาและที่ราบสูงเชิงเขา ฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง มีรายได้ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ปลูกพารา ทำนา ทำไร่ ปลูกข้าวโพด ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง อ้อย เป็นต้น นอกจากอาชีพหลักแล้วประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเสริมคือ ขายสลากกินแบ่งรัฐบาล ชาวบ้านนาหนองบงดำรงชีวิตอยู่ด้วยการทำเกษตรกรรมและมีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับป่า ภูเขา แม่น้ำ ประชาชนใช้ประโยชน์จากต้นไม้ในป่าหาอาหารจากแหล่งอาหารบนภูเขา อันได้แก่ หน่อไม้ ผักพื้นบ้าน สัตว์ป่าพืชสมุนไพรต่างๆ และใช้น้ำในการทำการเกษตร รวมไปถึงการอุปโภคบริโภคจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติบริเวณรอบชุมชน

ในปี 2549 บริษัทเหมืองแร่ทองคำก็ได้เริ่มเข้าไปดำเนินกิจการในพื้นที่อย่างเป็นทางการ แต่หลังจากที่บริษัทเข้ามทำการดำเนินกิจการ

ได้ไม่นานนักก็เกิดข้อร้องเรียน จากประชาชนในพื้นที่ ทั้งในเรื่องของ
ทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม และความวิตกกังวลต่อการปนเปื้อนของสาร
โลหะหนัก และสารพิษ ที่ใช้ในการถลุงแร่ทองคำ รวมไปถึงเรื่องของสุขภาพ
และต้นทุนทางเศรษฐกิจที่ประชาชนต้องรับภาระมากขึ้น เพราะภูเขาที่ใช้เป็น
แหล่งอาหารหล่อเลี้ยงชีวิตถูกทำลาย แหล่งน้ำธรรมชาติไม่สามารถใช้อุปโภค
บริโภคได้ดังเดิม

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งการเคลื่อนไหวของประชาชน
ในพื้นที่เพื่อร้องเรียน คัดค้านต่อบริษัททุน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง
การเคลื่อนไหวต่อสู้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำไม่ใช่เพียงแค่ประชาชนในพื้นที่
บ้านนาหนองบงที่ลุกขึ้นมาต่อสู้ แต่ยังรวมถึงประชาชนในพื้นที่อีก 5 หมู่บ้าน
ในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ที่อยู่บริเวณรอบเหมืองแร่
ทองคำและได้รับผลของการเปลี่ยนแปลง ได้รวมตัวกันในนาม “กลุ่มคนรัก
บ้านเกิด” เพื่อลุกขึ้นมาปกป้องบ้านเกิดของตนเอง

สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ที่ประชาชนธรรมดาผู้ไม่มีอำนาจ
ใดๆ ที่จะต่อรองกับภาครัฐ และอำนาจทุน ต้องหันมารวมตัวกันต่อสู้เพื่อ
ให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้จนถึงรุ่นลูกหลาน ผู้เขียนได้ศึกษากลุ่ม
คนรักบ้านเกิด จังหวัดเลย ในฐานะขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social
movements) ที่ผนวกวิถีความเป็น “ไทบ้าน” กลมกลืนเข้ากับการเคลื่อนไหว
เพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติและปกป้องสิทธิชุมชน ภายใต้บรรยากาศ
ของการจำกัดสิทธิเสรีภาพ ของประชาชนในทุกด้าน อันเป็นผลจากการ
รัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 ของ คสช. (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ)

แนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดจังหวัด
เลย ได้ใช้แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทาง
ในการศึกษา ดังนี้

1. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New social movement)

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) ได้อธิบายสาระสำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ สามารถแบ่งได้ 4 ประการด้วยกัน ประการแรกขบวนการเหล่านี้ ไม่ได้เคลื่อนไหวบนรากฐานของชนชั้นใดเพียงชั้นเดียวอย่าง ขบวนการเคลื่อนไหวในอดีตที่ทฤษฎีมาร์กซิสต์พยายามอธิบาย ประการที่สองเรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้องเหล่านี้ ก็ไม่ใช่เรื่องแคบๆ เกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มอย่างในที่ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ วิชารัฐศาสตร์ว่าไว้ แต่มีความหลากหลายประเด็นมากขึ้น อาทิ สิ่งแวดล้อม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ เป็นต้น ประการที่สามขบวนการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ ไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมือง หรือภาครัฐ และไม่ได้หวังพึ่งกลไกตามระบบของรัฐอย่างขบวนการเรียกร้องอย่างในอดีต แต่เคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยตัวเอง เนื่องจากไม่เชื่อในความเป็นตัวแทนของพรรคการเมือง และความเลื่อมศรัทธาในความสามารถและความจริงใจของรัฐ ประการสุดท้าย เป้าหมายของการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ไม่ใช่เพื่อต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐอย่างเช่น ขบวนการเคลื่อนไหวในอดีต แต่ต้องการสร้างกรอบกติกาหรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต ตามแนวคิดของเจอร์เก็น ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) นักทฤษฎีวิพากษ์สังคม หรือ สองนักทฤษฎีคนสำคัญแห่งสำนักหลังยุคมาร์กซิสต์ คือ เออเนสโต ลาคลาว (Ernesto Laclau) และ ช็องตาล มูฟ (Chantal Mouffe) ที่เรียกว่าการช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยม/ความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่ต่อสู้เรียกร้อง

ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2542) ยังได้อธิบายถึงขบวนการสังคมใหม่นี้เป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม (civil society) ซึ่งสามารถจัดประเภทได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ประชาสังคมแบบชุมชนนิยม หรือแบบเบญจภาคี คือ กลุ่มที่มุ่งสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ธุรกิจ การเมือง สื่อมวลชนและประชาชน ลักษณะการทำงานของคนในกลุ่มนี้ จะเน้นไปยังการเวทีสมานฉันท์ดำเนินกิจกรรมสาธารณะ เวทีการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งผลักดันวาระสำคัญทางนโยบายการเมืองเศรษฐกิจและสังคมการจัดทำแผนทั้งระดับชุมชน ท้องถิ่น และระดับชาติ

2. ประชาสังคมแบบเสรีนิยม หมายถึง การรวมตัวของผู้คนในลักษณะกลุ่มองค์กร หรือสมาคมภายในสังคมที่จัดตั้งขึ้นใหม่และทำกิจกรรมสาธารณะผ่านการต่อรอง กดดันให้รัฐมีนโยบายสาธารณะเพื่อเอื้อประโยชน์กลุ่มของตน เช่น การรวมตัวเป็นสมาคมธุรกิจแล้วเข้ามาบีบบังคับในกระบวนการนโยบายสาธารณะผ่านคณะกรรมการร่วมรัฐและเอกชน (กรอ.)

3. ประชาสังคมแบบขบวนการทางสังคมแบบใหม่ เป็นการปรากฏตัวของการรวมตัวของเครือข่ายองค์กรชาวบ้าน เช่น สมัชชาคนจน สมัชชาเกษตรกรรายย่อย รวมทั้งเครือข่ายองค์กรชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะการทำงานของคนในกลุ่มนี้ คือ การขัดแย้งกับรัฐ ต่อยกกับรัฐ เคลื่อนไหวทางการเมือง

ขณะที่ สามชาย ศรีสันต์ (2558, น. 16-17) เสนอการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวที่เรียกว่า สนามวาทกรรม (discursive filed) โดยเสนอให้วิเคราะห์เพื่อค้นหารูปแบบการใช้ชีวิต ภายใต้ข้อจำกัด และโอกาสของแบบแผนทางสังคมที่ดำรงอยู่ ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวจะต้องเผชิญรูปแบบการใช้ชีวิตดังกล่าว เป็นเสมือนเข็มทิศของการสร้างกิจกรรมเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวัน ที่สะท้อนให้เห็นถึงรสนิยม ทั้งการใช้เวลาว่าง การแต่งกาย การสร้างและการใช้ภาษา ตลอดจนการบริโภค รูปแบบ (style) ที่ปรากฏในขบวนการเคลื่อนไหวจึงเป็นการปะทะประสานกันระหว่างแบบ

ปฏิบัติทางสังคมในบริบทท้องถิ่นที่ดำรงอยู่ก่อนหน้ากับการก่อรูปขึ้นของ
เค้าโครง (framing) ของขบวนการเคลื่อนไหว

2. มิติวัฒนธรรมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

นลินี ดันธุวิทย์ (2551) ได้อธิบาย มิติวัฒนธรรมในขบวนการ
เคลื่อนไหวทางสังคมไว้ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวของสังคมไทย สิ่งที่เกิดขึ้น
เหล่านี้เป็นเสียงต่อต้านของผู้คนในพื้นที่ที่มีหรือ จะมีโครงการพัฒนา
ขนาดใหญ่ที่ริเริ่มโดยภาครัฐ เป็นเสียงที่บ่งบอกถึงผลกระทบและความห่วงใย
ต่อผลที่อาจจะเกิดขึ้นของโครงการพัฒนา ประเด็นหลักที่การต่อสู้นำเสนอ
คือ การเรียกร้องให้หันมาให้ความสนใจกับวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของ
ชุมชนท้องถิ่นที่กำลังถูกทำลายลงอย่างไม่ดี สาธารณะ (ไม่ใช่รัฐ) ได้กลาย
มาเป็นเป้าหมายในการสร้างความเข้าใจ สาธารณะจึงนับเป็นคู่สนทนาคู่ใหม่
ของการเคลื่อนไหว

การต่อสู้กับโครงการพัฒนาของรัฐไม่ใช่เพียงจะเกิดขึ้น แนวทาง
การพัฒนาของรัฐได้สร้างความไม่มั่นคงให้กับผู้คนในท้องถิ่นอย่างมหาศาล
และยังทบทวีขึ้นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ทุกอย่างได้กลายสภาพเป็นทุน
ไปทั้งหมด ไม่เว้นแม้แต่ทรัพยากรธรรมชาติ และชีวิตของผู้คน มิติวัฒนธรรม
ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวที่
ใช้ประเด็นทางวัฒนธรรมเป็นประเด็นการต่อสู้ โดยชาวชุมชน/ภาคประชา
สังคมนำประเด็นทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับ วิถีชีวิต อัตลักษณ์ พิธีกรรม และ
ความเชื่อ นิยามคำว่า “วัฒนธรรม” ว่าหมายถึง ปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ที่
สื่อและสร้างความหมาย เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม ศิลปะ ความรู้ท้องถิ่นและ
ทรัพยากรท้องถิ่น เรื่องเล่า ชีวิตประจำวัน การนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการ
เคลื่อนไหวในที่นี้ จึงหมายถึงการนำความเชื่อ พิธีกรรม ชีวิตประจำวัน
และวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ มาเป็นประเด็นนำไปสู่การคัดค้านการกระทำ
ของรัฐที่ไม่เป็นธรรมกับท้องถิ่น

3. การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิในรูปแบบการใช้ชีวิต (lifestyle rights movement)

สามชาย ศรีสันต์ (2558) ได้อธิบายถึงขบวนการเคลื่อนไหวในรูปแบบการใช้ชีวิตว่าเป็นแนวคิดที่พัฒนาต่อเนื่องมาจากขบวนการเคลื่อนไหวแนวใหม่ (new social movement) ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การนำรูปแบบการใช้ชีวิตมาใช้เป็นกลยุทธ์ของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง 2) มีจุดศูนย์กลางของบทบาทขบวนการอยู่ที่อัตลักษณ์ 3) มุ่งเผยแพร่ขยายรูปแบบการใช้ชีวิตของกลุ่มอัตลักษณ์เฉพาะให้ได้รับการยอมรับในเชิงโครงสร้าง ขบวนการเคลื่อนไหวรูปแบบการใช้ชีวิตเป็นการใช้ชีวิตของปัจเจกบุคคลที่ถูกผูกมัดเข้ากับขบวนการเคลื่อนไหว เป็นการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

4. ขบวนการเคลื่อนไหวด้วยวิถีไทบ้านในฐานะการเคลื่อนไหวของรูปแบบการใช้ชีวิต

วิถีไทบ้าน ที่ใช้ในบทความนี้ หมายถึงแนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทย ที่สืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งนั่นก็คือ ความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ในทุกชุมชนทุกหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นความรู้เรื่องการทำไร่ทำนา ดินฟ้าอากาศ การทอดผ้า ยาพื้นบ้าน การสร้างบ้านเรือน ประเพณี ความเชื่อ กฎระเบียบของหมู่บ้าน ประวัติความเป็นมา ซึ่งมีทั้งความรู้ที่เป็นเรื่องของคนกับธรรมชาติ คนกับคน และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความรู้เหล่านี้ถูกสร้างขึ้น ทบทวน และตรวจสอบให้ถูกต้องซ้ำแล้วซ้ำเล่าจากการสังเกต ลองผิดลองถูก และนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวันของชาวบ้านตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายายเรื่อยมาถึงรุ่นปัจจุบันจนได้มาซึ่งความรู้ ข้อปฏิบัติ และเครื่องมือที่มีคุณค่า (องค์กรแม่น้ำเพื่อชีวิต, 2555) ขณะที่คนอีสาน เมืองเลย ให้ความหมายของ “ไทบ้าน” ว่าเป็น คนในหมู่บ้าน เป็นกลุ่มพวกเดียวกันที่ใช้ภาษา วัฒนธรรมร่วมกัน คำนี้สะท้อนความผูกพันระหว่างคนกับถิ่นที่อยู่ในลักษณะลำนึก

องค์กรแม่น้ำเพื่อชีวิต (2555)

จากวิถีไทบ้านในเรื่องของความรู้ท้องถิ่น ความผูกพันกับถิ่นที่อยู่ ทำให้เกิดการนิยามความหมายของ ขบวนการเคลื่อนไหวแบบวิถีไทบ้าน คือ ขบวนการการเคลื่อนไหวของคนธรรมดาที่ใช้วิถีชีวิต ความรู้ท้องถิ่น ความเชื่อ ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรมมาเป็นประเด็นนำในการเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพยากรหรือความเป็นท้องถิ่นของตนเองให้ดำรงอยู่ต่อไป ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวด้วยวิถีไทบ้านของกลุ่มคนรักบ้านเกิดในบทความนี้ แบ่งได้เป็น 4 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นแรก ระบบการผลิตทางการเกษตร เป็นการนำวิถีการผลิตมานำเสนอในการเคลื่อนไหว โดยแสดงความเปลี่ยนแปลง ของการผลิต หลังจากมีการเข้ามาของเหมืองแร่ทองคำ การผลิตจากเพื่อการบริโภค ถูกแปรเปลี่ยนเป็นการผลิต เพื่อขาย

ประเด็นที่สอง เป็นเรื่องของการใช้งานบุญประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อเพื่อจัดกิจกรรมในการเคลื่อนไหวและระดมทุนเพื่อหาเงินทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คนข้างนอกได้เข้ามาสัมผัสพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ และเรียนรู้ถึงความเป็นอยู่ของชาวบ้านกับการใช้ชีวิตประจำวันกับความเสี่ยงในเรื่องของสารพิษปนเปื้อนอีกด้วย

ประเด็นที่สาม คือสำนึกความเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นการบอกความเป็นเจ้าของพื้นที่และทรัพยากร โดยการทู่แทะชีวิตเพื่อที่จะปกป้องทรัพยากร ที่ตนเองเป็นเจ้าของเอาไว้ และการแสดงละครเวทีผ่านเรื่องราวความผูกพัน ความเป็นเจ้าของทรัพยากรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นสุดท้าย เป็นการสร้างอัตลักษณ์ เพื่อให้เป็นที่จดจำความเป็นไทบ้านของกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่จะสื่อสารให้คนภายนอกได้รับรู้ถึงการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อปกป้องทรัพยากร

เหมืองแร่ทองคำกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

หลังจากที่บริษัททุนได้ดำเนินกิจการเหมืองแร่ทองคำอย่างเป็นทางการในปี 2549 และดำเนินกิจการได้ประมาณ 2 ปี ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนรอบเหมืองแร่ทองคำ ซึ่งปรากฏการณ์ให้เห็นดังนี้

1. สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ประชาชนในพื้นที่ที่กลับพบว่า สภาพแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติในพื้นที่ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อาทิ ภูเขาป่าบอน ในอดีตภูเขาป่าบอนมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด สภาพในปัจจุบันไม่พบต้นไม้ใหญ่ และสัตว์ป่า มีความรกร้างของต้นหญ้าแห้ง บนภูมีบ่อน้ำสีเขียวมรกตขนาดใหญ่ภายในบ่อน้ำเต็มไปด้วยไฮยาไนต์ และสารโลหะหนักต่าง ๆ ภูทับฟ้าที่เป็นพื้นที่ทำเหมืองในปัจจุบันก็ไม่ได้แตกต่างจากภูเขาป่าบอนมากนัก พบว่าบนภูทับฟ้ามีสภาพแห้งแล้ง เหี่ยวเฉา รกร้าง มีการปรับปรุงบ่อที่เก็บสารเคมีใหม่เป็นบ่อกว้าง ๆ และมีกองหินทิ้งจำนวน ภูเขาทั้ง 2 เคยเป็นเหมือนชีวิตของชุมชน ผู้คนเคยใช้เป็นแหล่งอาหารในการดำรงชีพทั้ง ผักกูด ผักหนาม หน่อไม้ สัตว์ป่า ตอนนี้มีสภาพเสื่อมโทรมไม่สามารถใช้ประโยชน์หาอยู่หากินได้ ร่องรอยที่เหลือไม่ต่างจากสุสานร้างที่เต็มไปด้วยสารพิษอยู่เหนือชุมชน

ในปี 2551 จังหวัดเลยได้มีการตั้งคณะทำงานเก็บตัวอย่างน้ำ เพื่อตรวจสอบ และวิเคราะห์คุณภาพ น้ำบริเวณรอบเหมือง โดยผลการวิเคราะห์พบว่า มีสารหนู แคดเมียม และแมงกานีสเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จึงมีการประกาศไม่ให้ประชาชนนำน้ำมาดื่มกินโดยตรง ประุง หรือประกอบอาหาร จนกว่าจะมีการแก้ไขปรับปรุงคุณภาพน้ำ นอกจากนี้ยังส่งผลทำสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำมีขนาดเล็กลง และมีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์ อีกทั้งมีการลดลงของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในน้ำด้วย ในส่วนของดินมีการตรวจสอบสารโลหะหนัก ในตะกอนดินของพื้นที่ทำการเกษตรของประชาชนรอบเหมือง

ทองคำ รวมไปถึงตะกอนดินของบ้านประชาชนที่ได้รับดินจากการเปิดหน้าดินของบริษัทเหมืองทองคำ มีการสำรวจพบสารเคมีและสารโลหะหนักในปริมาณที่สูงมาก และมีในหลาย ๆ จุดเกินกว่าค่ามาตรฐานคุณภาพดิน

2. ด้านสังคม

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้านของสังคม เป็นเรื่องราวของความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเหมืองแร่เข้ามาในตำบล คนในชุมชนแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือฝ่ายที่เห็นด้วยกับการมีเหมืองอยู่ในพื้นที่จำนวน 5 หมู่บ้านที่ชาวบ้านเรียกว่าเขตโซนบนของตำบลเขาหลวง และฝ่ายไม่เห็นด้วย 6 หมู่บ้านในเขตโซนล่าง เช่นเดียวกับสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่แยกออกเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายประธานสภา และฝ่ายนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ได้เป็นการใช้กำลังปะทะกัน แต่เป็นความหวาดระแวงและพยายามหาทุกวิธีในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับฝ่ายตรงข้าม ทำให้เมื่อมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นไม่สามารถทำร่วมกันได้ ความขัดแย้งนี้ยังทำให้ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์โดยรวมของประชาชนในตำบลเขาหลวงไม่สามารถดำเนินไปได้ เช่น เรื่องนโยบายท้องถิ่นการจัดสรรงบประมาณ เป็นต้น

3. ด้านการผลิตและสภาพความเป็นอยู่

สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านบริเวณรอบเหมืองทองคำในช่วงแรกของการดำเนินกิจการเหมืองแร่ทองคำคือ ชาวบ้านต้องเผชิญกับเสียงดังจากการระเบิดและฝุ่นควัน

ผลกระทบเรื่องต้นทุนเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นเพราะต้องซื้ออาหารและน้ำบริโภคซึ่งในช่วงแรกชาวบ้านในพื้นที่ส่วนใหญ่ซื้อน้ำบรรจุขวดเพื่อการบริโภค นอกจากนี้มีประชาชนบางส่วนหันไปดื่มน้ำฝน แทนการบริโภคน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ แต่หลังจากที่สาธารณสุขจังหวัดเลยได้การออกมาประกาศเตือนให้ระมัดระวังการใช้น้ำอุปโภคบริโภคใน ตำบล

เขาหลวง เนื่องมาจากพบสารหนู แมงกานีส และแคดเมียม ในปริมาณสูง เกินค่ามาตรฐาน ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่ 6 หมู่บ้าน ทุกหลังคาเรือนต้องซื้อ น้ำในการบริโภค ชาวบ้านจำนวนมากที่เคยจับสัตว์น้ำ เก็บผักตามลำห้วย บริเวณรอบเหมือง และปลูกผักไว้รับประทานเอง เปลี่ยนแปลงมาเป็นซื้อ หาจากตลาด เพราะหวาดกลัวต่ออันตรายจากการปนเปื้อน ยังคงเหลือ ชาวบ้านเพียงเล็กน้อยที่ยังคงปลูกผักไว้รับประทานเอง และ จับสัตว์น้ำจาก 3 ลำห้วยในพื้นที่มารับประทาน

เพ็ญโฉม (2557) อ้างในงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์ของ กากยญา ยาอุด ได้ชี้ให้เห็นว่า ชาวบ้านในพื้นที่มีรายจ่ายเพิ่มขึ้น ดังต่อไปนี้

(1) ต้นทุนน้ำดื่ม: ร้อยละ 98.57 ของคนในพื้นที่ ชื้อน้ำบรรจุขวดดื่ม และร้อยละ 1.43 หันไปดื่มน้ำฝน จากเดิมที่เคยดื่มน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ลำน้ำฮวย ห้วยผุก และห้วยเหล็ก

(2) ต้นทุนน้ำใช้ในครัวเรือน: ร้อยละ 72.86 ประชาชนเลิกใช้น้ำบ่อเดิม โดยเปลี่ยนมาขุดบ่อใหม่

(3) ต้นทุนด้านอาหาร: จากเคยจับสัตว์น้ำและปลูกผักรับประทานเอง คงเหลือประชาชนในพื้นที่เพียง 8.57 ที่ยังปลูกผักรับประทาน โดยกลุ่มที่หลีกเลี่ยงเชื่อว่าแหล่งน้ำใช้ในการเกษตรมีการปนเปื้อน ในด้านเนื้อสัตว์ร้อยละ 80 เลิกจับสัตว์น้ำจากลำน้ำห้วย 3 แห่งในพื้นที่ เพราะหวาดกลัวอันตรายจากสารโลหะหนัก และร้อยละ 100 ของประชาชนในพื้นที่ ระบุว่าต้องซื้อผัก และเนื้อจากตลาดและร้านค้าในชุมชน

สำหรับผลกระทบเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน พบว่ามีสารไซยาไนด์สะสมในร่างการของประชาชนหลายราย โดยในเดือนธันวาคม 2550 โรงพยาบาลวังสะพุง ได้ดำเนินการเจาะเลือดประชาชนใน 6 หมู่บ้าน จำนวน 279 คน เพื่อสุ่มตรวจหาสารไซยาไนด์ ผลการตรวจพบว่า มีสารไซยาไนด์ในเลือดของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง 54 ราย และพบว่ามีความเกิน

มาตรฐาน 20 ราย และตั้งแต่เหมืองเริ่มดำเนินการ ประชาชนในพื้นที่มีอาการภาวะพิษจากสารเคมีเพิ่มขึ้นมีอาการโดยทั่วไปคือ ปวดหัวเรื้อรัง ปวดตา เวียนหัว หน้ามืด และผื่นคันที่ผิวหนัง นอกจากนี้ยังมีคนที่มีอาการแขนขาอ่อนแรง จนเดินไม่ได้อีกหลายราย และไม่ใช่เพียงสุขภาพกายเท่านั้นที่ประชาชนในพื้นที่ได้รับ แต่ยังมีความเสี่ยงทางสภาพจิตใจของประชาชน เพราะต้องทนอยู่กับความหวาดวิตก และความเสี่ยงต่ออันตรายที่จะได้รับ ในช่วงหลังที่มีการเคลื่อนไหวของคนในพื้นที่ ชาวบ้านยังต้องเผชิญกับการถูกทำร้ายร่างกาย การถูกข่มขู่ คุกคาม ติดตามจากคนแปลกหน้าที่เข้ามาสร้างความหวาดกลัวในพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านหลายๆ ครอบครัวอยู่ในสถานการณ์ที่ตึงเครียดและกดดัน ซึ่งส่งผลในการบั่นทอนสภาพจิตใจของประชาชนในพื้นที่ นำมาซึ่งความเจ็บป่วยทั้งร่างกาย และจิตใจ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน 6 หมู่บ้าน ตำบลเขาหลวง อำเภอสระบุรี จังหวัดเลย นั้นทำให้การดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ไม่เหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนที่เคยอยู่อย่างสงบสุข ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้เหมือนเดิม จึงเกิดการเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่เพื่อร้องเรียนความไม่เป็นธรรมจากการดำเนินกิจการคัดค้านการขอประทานบัตรเพิ่มเติม³ และรวมไปถึงการเรียกร้องผู้ได้รับผลกระทบ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ จากบริษัททุนและหน่วยงานต่างๆ

³ ในปัจจุบันบริษัทได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในพื้นที่บริเวณภูซำป่าบอนและภูทับฟ้า เป็น 2 ใน 3 ที่เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติของชาวบ้าน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีความพยายามจะขยายประทานบัตรเพิ่มเติมในบริเวณภูเหล็ก ซึ่งเป็นภูเขาลูกสุดท้ายที่เป็นหัวใจสำคัญของการดำรงชีวิตของชาวบ้านบริเวณรอบเหมืองเพราะเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติของชุมชน ชาวบ้านมีความวิตกกังวลว่าหากบริษัทเหมืองได้รับสัมปทานบริเวณภูเหล็ก ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรก็จะหายไป

ของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การเคลื่อนไหวของประชาชนในพื้นที่ 6 หมู่บ้าน ในตำบลเขาหลวง อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เริ่มต้นขึ้นเมื่อปี 2551 โดยมี จุดมุ่งหมายของกลุ่มที่สำคัญในขณะนั้น คือ

1. คัดค้านกฎหมายแร่และความไม่เป็นธรรมจากการประกอบ อุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ
2. คัดค้านการขยายประทานบัตรเพิ่มเติมที่ทำให้วิถีชีวิตของ ชาวบ้านกับทรัพยากรในท้องถิ่นแยกขาดออกจากกัน
3. เรียกร้องให้รัฐแสดงความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และเรียกร้องให้มีการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินกิจการเหมือง แร่ทองคำ

ในระยะเวลาต่อมา การเคลื่อนไหวยังคงดำเนินการต่อเนื่อง โดยการใช้อยู่วิธีต่าง ๆ ทั้งการเรียกร้องผ่านกระบวนการของรัฐ และ เรียกร้องผ่านเวทีสาธารณะที่บริษัทหรือหน่วยงานจัดขึ้น แต่ผลกระทบและ การเปลี่ยนแปลงยังคงอยู่และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ความขัดแย้งระหว่าง ชาวบ้านกับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ไม่ใช่เพียงประเด็นของทรัพยากร และ ประเด็นผลกระทบเกิดขึ้นอีกต่อไปเท่านั้น แต่มีเรื่องของความปลอดภัย ในชีวิตจากการถูกข่มขู่ ทำร้ายร่างกายประชาชนในพื้นที่ การฟ้องร้องคดี ชาวบ้าน ที่เป็นเพียงชาวไร่ชาวนาธรรมดาและเรียกร้องค่าเสียหาย อาทิ ฟ้องคดีแพ่ง 859 ฐานความผิดละเมิด เรียกค่าเสียหาย 50 ล้านบาท และคดี แพ่ง 974 ฐานความผิดละเมิด เรียกค่าเสียหาย 70 ล้านบาท เป็นต้น และยังมีคดีความอื่นๆ รวมแล้วเป็นจำนวนกว่าร้อยล้านเพียงเพื่อต้องการหยุดการ เคลื่อนไหวของชาวบ้าน ทำให้กลุ่มคนรักบ้านเกิดต้องทบทวนจุดมุ่งหมาย ใหม่ในการเคลื่อนไหว เพื่อตอบโต้การกระทำของบริษัททุน การกระทำข้างต้น ที่บริษัทเหมืองแร่ทองคำกระทำต่อชาวบ้านทำให้กลุ่มคนรักบ้านเกิดมี จุดมุ่งหมายที่สำคัญเพิ่มขึ้นอีกคือการ “ปิดเหมืองฟื้นฟู” ทรัพยากรธรรมชาติ

ให้คืนกลับมา (สนทนากลุ่มย่อย โดยนักศึกษาต่างชาติจากสหรัฐอเมริกา
วันที่ 17 พฤศจิกายน 2558)

รูปแบบ วิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาหลายครั้งการเคลื่อนไหวมีความจำเป็นที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตาม กรอบของกฎหมาย และนโยบายของภาครัฐที่มีการเปลี่ยนผ่านมาประมาณ 5 รัฐบาล แต่รัฐบาลที่ส่งผลให้ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวต้องเปลี่ยนแปลงไปมากที่สุด คงหนีไม่พ้นรัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จากการนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่มีความพยายามจะจัดระเบียบบ้านเมืองให้มีความสงบเรียบร้อย ซึ่งเป็นอุปสรรคที่ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดในการต่อสู้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อไม่ให้เสี่ยงต่อการกระทำผิดตามกฎหมาย ซึ่งวิธีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดทั้งก่อนและหลังการรัฐประหาร 24 พ.ค. 2557 มีดังต่อไปนี้

1. การเคลื่อนไหวด้วยการยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่าง ๆ

การยื่นหนังสือถึงหน่วยงานต่าง ๆ นั้นได้มีการทำก่อนหน้าที่จะมีการรวมกลุ่มคนรักบ้านเกิดแต่เป็นในลักษณะของตัวแทนของชุมชนไม่ใช่ในนามกลุ่ม แต่เมื่อมีการรวมตัวกันจนเกิดกลุ่มคนรักบ้านเกิดแล้ว การเคลื่อนไหวของกลุ่มจึงเริ่มด้วยการยื่นหนังสือร้องเรียนถึงหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และในระดับประเทศ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงองค์กรอิสระ และองค์กรระหว่างประเทศอีกด้วย ในการยื่นหนังสือจะมีการใช้ตราสัญลักษณ์ของกลุ่มเพื่อบ่งบอกที่มาของหนังสือว่ามาจากกลุ่มคนรักบ้านเกิด และทุกครั้งจะมีการทำสำเนาหนังสือเพื่อเก็บเอาไว้เป็นหลักฐานของกลุ่มและเพื่อให้สามารถติดตามหนังสือ ในกรณีที่ยื่นหนังสือเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนได้ (นางสาวภัทราภรณ์ แก่งจำปา, สัมภาษณ์ 7 เมษายน 2559)

2. การเคลื่อนไหวโดยมวลชน

การรวมตัวกันของกลุ่มคนรักบ้านเกิดนั้นในช่วงแรก ๆ มวลชนยังไม่มีคณาณแน่มมากนัก แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง และการประกาศเตือนจากหน่วยงานต่าง ๆ ถึงสิ่งที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการรวมตัวกันจนเป็นพลังมวลชนจำนวนมากที่ลุกขึ้นมายุ่งกับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่ทำให้เห็นถึงความชัดเจนในเรื่องของมวลชน

ในช่วงก่อนการรัฐประหารนั้นการเคลื่อนไหวด้วยมวลชนของกลุ่มคนรักบ้านเกิดมีความเข้มข้นมาก เพราะอยู่ในช่วงที่มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกต่าง ๆ มีการใช้อุปกรณ์ทั้งรถติดเครื่องเสียง ป้ายณรงค์ และการใช้คำพูดท้าทายบริษัทเหมืองแร่ทองคำรวมถึงภาครัฐที่ขัดขวางการชุมนุมของชาวบ้าน บางครั้งมีการปะทะกัน แต่ไม่ได้มีความรุนแรง แต่สิ่งที่สะท้อนกลับมาจากการแสดงออกดังกล่าว คือมุมมองของภาครัฐต่อชาวบ้านว่าเป็นพวกหัวรุนแรง ทำให้ทุกครั้งที่มีการเคลื่อนไหว ภาครัฐจะสกัดกั้นไม่ให้ชาวบ้านรวมตัวกันไปชุมนุมในสถานที่ต่าง ๆ อย่างไรก็ตามในมุมมองของชาวบ้านพวกเขาต้องการบอกกับภาครัฐว่าสิ่งที่พวกเขาทำเป็นเพราะพวกเขาเป็นผู้ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรง และเป็นเจ้าของทรัพยากรจึงต้องการจะเรียกร้องให้มีการเยียวยาจากผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมไปถึงต้องการที่จะปกป้องสิทธิชุมชน ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเท่านั้น ไม่ได้ต้องการที่จะสร้างความเดือดร้อน หรือต่อต้านอำนาจใด ๆ ของภาครัฐ

สิ่งที่ชาวบ้านทำเป็นการปกป้องชุมชนของตนเอง โดยการเรียกร้องผ่านกระบวนการของรัฐ แต่เมื่อรัฐไม่สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้ชาวบ้านจึงต้องปรับวิธีจากการเรียกร้องต่อรัฐมาเรียกร้องต่อสังคม เมื่อพวกเขาเป็นเพียงแค่คนธรรมดา มือเปล่า ไม่มีอำนาจทางการเมือง เพราะทุกคนล้วนแต่เป็นชาวไร่ ชาวนา สิ่งทีพอจะเป็นอาวุธพอที่จะสร้างอำนาจใน

การต่อรองได้ คือ พลังมวลชนของชาวบ้านทุกคนบวกกับความรู้ที่จะช่วยกันระดมความคิดออกมาในรูปแบบของการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะต่อสู้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ (นางพรทิพย์ หงษ์ชัย. สัมภาษณ์ 5 เมษายน 2559)

3. กำแพงใจ

สืบเนื่องจากการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นเพื่อกำหนดขอบเขตและแนวทางประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Public Scoping) ที่จัดโดยบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ทั้งที่ตัวจังหวัดเลย และที่ตำบลนาโป่ง เพื่อขยายพื้นที่การประกอบกิจการเหมืองแร่ทองคำทำให้กลุ่มคนรักบ้านเกิดต้องหันกลับมาทบทวน และปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรหากมีการขยายพื้นที่ได้จะต้องมีการขอสรรเคมีเข้ามาในชุมชนอีก แม้ว่าจะมีการขยายพื้นที่ในชุมชนอื่นบ้านนาหนองบงและอีก 5 หมู่บ้านก็ยังคงเป็นพื้นที่ได้รับผลกระทบอยู่ เพราะชุมชนบ้านนาหนองบงเป็นที่ตั้งของโรงงานและโรงแต่งแร่ จากสิ่งที่เกิดขึ้นทำให้เกิดการระดมความคิดจนเป็นที่มาของการขัดขวางการขอสรรเคมีเข้าออกภายในชุมชนที่เรียกว่า “กำแพงใจ” โดยกำแพงใจมีการสร้างขึ้นทั้งหมด 3 ครั้ง

กำแพงใจครั้งที่ 1 สร้างขึ้น โดยใช้ (กำแพงอิฐบล็อก) เพื่อปิดกั้นไม่ให้มีการขนส่งสารเคมีและทองคำออกจากโรงแต่งแร่ฯ แต่ยังคงเปิดเส้นทางให้สัญจร ซึ่งต่อมาชายชุดดำทำลายกำแพงใจลงในยามวิกาล

กำแพงใจครั้งที่ 2 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2556 ชาวบ้านร่วมกันก่อสร้างกำแพงใจครั้งที่ 2 โดยการวางท่อปูนซีเมนต์ 11 ท่อนเป็นกำแพงกันไว้ ครั้งนี้ถูกนายกะบต.เขาหลวงยกกำลังมาทำลายท่อ กำแพงใจครั้งที่ 2 ด้วยรถไถโดยมีกองกำลังตำรวจ 100 นายให้การอำนวยความสะดวก

กำแพงใจครั้งที่ 3 ชาวบ้านสร้างขึ้นเป็นกำแพงโครงเหล็ก แม้จะถูกทำลายลงถึง 2 ครั้งในเวลาใกล้เคียงกัน แต่ประชาชนกลุ่มคนรักบ้านเกิดยังไม่ยอมแพ้ สร้างกำแพงใจครั้งที่ 3 ขึ้นทันทีหลังจากมีการทำลายกำแพง

ครั้งที่ 2 แต่ในคืนวันที่ 15 จนถึงเช้า 16 พฤษภาคม 2557 เกิดเหตุการณ์กองกำลังชายฉกรรจ์พร้อมอาวุธกว่า 300 คน ปิดล้อมหมู่บ้านนาหนองบงทำลายกำแพงใจ และทำร้ายประชาชนบาดเจ็บ และขนย้ายแรโดยรถบรรทุกจำนวน 15 คัน เหตุการณ์นี้สร้างความเจ็บปวดให้ทั้งแกนนำและชาวบ้านทุกคนเป็นอย่างมาก (นายสุรพันธ์ รุจิชัยวัฒน์. สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2559. นางมล คุณนา. สัมภาษณ์ 7 เมษายน 2559)

4. การเคลื่อนไหวต่อสู้กับคดียึด

คดียึดของกลุ่มคนรักบ้านเกิด เริ่มต้นมีการฟ้องตั้งแต่ปลายปี 2554 แต่การฟ้องคดีที่เริ่มเป็นข้อพิพาทขัดแย้งอย่างหนักระหว่างบริษัทเหมืองกับกลุ่มคนรักบ้านเกิด เริ่มหลังจากที่มีการสร้าง กำแพงใจเป็นความร่วมมือร่วมใจของประชาชนบ้านนาหนองบง และอีก 5 หมู่บ้านที่สะท้อนทุนทรัพย์ แรงกาย แรงใจก่อสร้างขึ้นกำแพงบริเวณสี่แยกบ้านนาหนองบงคุ่มน้อย โดยเป้าหมายของการสร้างกำแพงใจคือเพื่อปิดกั้นไม่ให้มีการขนส่งสารเคมี และทองคำเข้าออกจากโรงแต่งแร่ ถึงแม้ว่าจะปิดการสัญจรบริเวณสี่แยกทางเข้าเหมือง โดยกำแพงใจมีการสร้างขึ้นมาถึง 3 ครั้ง ซึ่งหลังจากมีการสร้างกำแพงใจขึ้นก็มีการฟ้องร้องคดียึดตามมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันรวม ๆ แล้วกว่า 19 คดี การต่อสู้เรื่องคดียึดได้รับความช่วยเหลือจากทนายความหลาย ๆ องค์กรมาช่วยดูแลเรื่องคดียึดให้ชาวบ้าน ซึ่งผลของการที่ชาวบ้านถูกฟ้องคดียึดมากมาย มีชาวบ้านหลาย ๆ คนมีความกลัวว่าจะถูกฟ้องคดียึดและไม่กล้าที่จะแสดงตัว หรือออกมาร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มคนรักบ้านเกิด แต่สำหรับมวลชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะบ้านนาหนองบงทุกคนยังพร้อมใจกันต่อสู้ไม่ท้อถอยแม้จะถูกฟ้องคดียึดเรียกร้องค่าเสียหายหลายสิบล้าน (นางสาวภัทราภรณ์ แก่งจำปา. สัมภาษณ์ 7 เมษายน 2559)

5. ข้อบัญญัติชุมชน

ข้อบัญญัติชุมชนเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการให้บริษัทเหมืองยอมรับกฎระเบียบของชุมชน และเป็นการป้องกันไม่ให้บริษัทเหมืองขนำสารเคมีอันตรายวิ่งผ่านถนนของชุมชน ถือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องภัยอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นกับคนในชุมชน ข้อบัญญัติของชุมชนเป็นมติร่วมกันของประชาชน 6 หมู่บ้านรอบเหมือง ซึ่งถือเป็นกฎเกณฑ์และกฎระเบียบของหมู่บ้านที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม ข้อบัญญัติชุมชนนี้ประชาชนได้ส่งให้ทาง อบต. ก่อนที่จะนำมาปฏิบัติ โดยข้อบัญญัติชุมชน ได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการเมื่อ วันที่ 3 สิงหาคม 2556 สารสำคัญระบุว่า ความเร็วของรถบรรทุกที่วิ่งบนถนนชุมชนต้องไม่เกิน 50 กิโลเมตรต่อชั่วโมง ห้ามรถบรรทุกประเภทใช้เสียงดังเกิน และในยามวิกาล ตั้งแต่เวลา 20.00 น. น้ำหนักบรรทุก รถบรรทุกประเภทบรรทุกน้ำหนักวิ่งบนถนนชุมชนได้ไม่เกิน 15 ตัน และห้ามรถบรรทุก ที่บรรทุกสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อ คน สัตว์และสิ่งแวดล้อมใช้ทางชุมชนก่อนได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้าน (นายสุรพันธ์ รุจิชัยวัฒน์. สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2559)

6. กองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว

กองทุนในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด เป็นกองทุนที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นวัตถุดิบแปรรูปออกมาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อส่งขายนำเงินรายได้ส่วนหนึ่งหักเข้าเป็นเงินกองทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด กองทุนต่างๆ ล้วนเป็นการนำสิ่งที่มีอยู่ แล้วนำมาประยุกต์กับความรู้ของท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา เพื่อทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้แก่ตนเองและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งกองทุนของกลุ่มคนรักบ้านเกิด ได้แก่ กองทุนผ้าฝ้ายไร่สารพิช และกองทุนเรื่องกล้วยๆ ช่วยคดีความ เป็นต้น (นางระนอง กองแสน. สัมภาษณ์ 5 เมษายน 2559)

7. งานบุญกฐินฟ้าต่อชะตาภูซำปำบอน หาบคอนภูเหล็ก

งานบุญกฐินฟ้าต่อชะตาภูซำปำบอน หาบคอนภูเหล็กเป็นการเคลื่อนไหว โดยใช้วิถีวัฒนธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องกันอย่างลงตัวบนพื้นฐานของความเชื่อ วิถีชีวิตความผูกพันระหว่างชุมชนกับธรรมชาติ โดยเป็นการทำบุญให้กับภูเขาสองภูเขาสองที่ตอนนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ไปแล้ว จุดมุ่งหมายนอกจากจะเป็นการการทำบุญเพื่ออุทิศให้กับภูเขาสองที่เสียหายแล้ว งานบุญนี้ยังเป็นการระดมทุนเพื่อใช้ในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับเหมืองแร่ทองคำอีกด้วย การเคลื่อนไหวในรูปแบบของงานบุญนั้นเป็นการสร้างเกราะป้องกันที่ดีจากทหารในช่วงหลังจากการรัฐประหาร เพราะชาวบ้านมักถูกจับตามองไม่ให้มีการรวมตัวกันเป็นมวลชนจำนวนมากเกินกว่า 5 คน ทำให้การจะจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวเป็นไปได้ด้วยความลำบากและมักถูกสกัดกั้นไม่ให้มีการจัดกิจกรรมใด แต่เมื่อกลุ่มคนรักบ้านเกิดใช้วิธีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม รวมไปถึงการร่วมงานวันเด็กเอาไว้ด้วย ทำให้ทหารไม่มีคำสั่งให้หยุดการจัดงาน เพราะถือเป็นงานบุญงานกุศล แต่ก็มีทหารส่งกองกำลังเข้ามาสังเกตการณ์น้อยเพื่อความสงบเรียบร้อยในชุมชน (นางวิรอน รุจิไชยวัฒน์, สัมภาษณ์ 7 เมษายน 2559)

8. การเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์

การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่สำคัญอีกหนึ่งเรื่องก็คือการเคลื่อนไหวในรูปแบบที่ใช้สัญลักษณ์แทนการพูดหรือบอกเล่าข้อความตรงๆ ซึ่งทำให้เห็นถึงรูปแบบของความคิดที่หลากหลาย สร้างความสนใจ และเข้าใจมากขึ้นให้กับคนอื่นที่ไม่ทราบเรื่องราวของชุมชนมาก่อน การสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์จึงเป็นการเคลื่อนไหวที่ส่งสารไปถึงผู้รับให้ได้เข้าใจง่ายขึ้น หลังจากมีการรัฐประหารกลุ่มคนรักบ้านเกิดใช้การเคลื่อนไหวในรูปแบบสัญลักษณ์มากขึ้น เพราะสามารถช่วยลดแรงปะทะจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ และสร้างความเข้าใจในมุมมองใหม่มากขึ้น สัญลักษณ์

ที่ใช้จะเป็นลักษณะของป้ายที่มีข้อความต่าง ๆ เช่น ป้ายปิดเหมืองพื้นฟูที่ติดรอบหมู่บ้านทำให้คนผ่านไปผ่านมาได้เห็นถึงเจตนาของกลุ่มคนรักบ้านเกิด บทเพลงปลุกปล้ำกินข้าวบ้านเจ้าของ ที่สื่อสารให้คนภายนอกรับรู้ถึงความเดือดร้อนที่ไม่สามารถกินข้าวที่ตัวเองปลูกได้ และการแสดงละครเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งความอุดมสมบูรณ์ที่เคยมี ทรัพยากรที่จางหายไป ความทุกข์ร้อนที่ได้รับ เป็นต้น (นางวิรอน รุจิไชยวัฒน์. สัมภาษณ์ 7 เมษายน 2559, นางพรทิพย์ หงษ์ชัย. สัมภาษณ์ 5 เมษายน 2559)

การเคลื่อนไหวด้วยวิถีไทบ้าน

กลุ่มคนรักบ้านเกิดเป็นชาวบ้านธรรมดาที่สร้างอำนาจขึ้นมาด้วยตนเองเพื่อที่จะใช้ในขบวนการเคลื่อนไหว ซึ่งอำนาจที่ชาวบ้านสร้างขึ้นอาศัยการรวมตัวกัน หล่อหลอมองค์ความรู้ภายในชุมชนท้องถิ่น ช่วยกันคิด ช่วยกันทำคนละไม้ละมือ เพื่อที่จะทำให้การเคลื่อนไหวทุกครั้งดำเนินไปจนสำเร็จ นอกจากนี้ยังเรียนรู้ผ่านพันธมิตร และมีการสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับพื้นที่และบริบทของตนเอง ซึ่งยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดล้วนแล้วแต่เป็นแนวคิดที่ชาวบ้านช่วยกันคิดขึ้นมา จากความเป็นท้องถิ่นความเป็นไทบ้าน ดังต่อไปนี้

1. ระบบการผลิตทางการเกษตร

ชาวบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งแน่นอนว่าชาวบ้านทุกคนย่อมมีความเชื่อมโยงกับการผลิต โดยเฉพาะการปลูกข้าวที่เป็นการผลิตที่สำคัญมาก เนื่องจากพื้นที่บริเวณ 6 หมู่บ้านรอบเหมืองทองคำ ไม่ได้มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ไหลผ่าน ทำให้การผลิตข้าวผลิตได้แค่ปีละครั้งเพื่อการบริโภคตลอดทั้งปี เพราะต้องรอน้ำฝน แต่เมื่ออุตสาหกรรมเหมืองแร่เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่องของ

การผลิต เนื่องจากการประกอบกิจการของเหมืองแร่ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารโลหะหนัก จนทำให้มีการออกประกาศเตือนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องถึงการปนเปื้อนที่เกิดขึ้น จนชาวบ้านในพื้นที่เองมีความหวั่นวิตกกับการบริโภค น้ำ พืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ รวมไปถึงข้าวที่อยู่บริเวณพื้นที่รอบเหมือง จากความเดือดร้อนในการผลิตที่หลายครอบครัวที่อาศัยอยู่รอบเหมือง ไม่กล้าที่จะกินข้าวที่ตนเองปลูกทำให้หลายครัวเรือนเปลี่ยนแปลงการผลิตจากผลิตเพื่อกิน เป็นผลิตเพื่อขายแทน⁴ ซึ่งในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด ก็ใช้ประเด็นของการผลิตเป็นตัวสื่อสารให้คนข้างนอกได้รับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นของชุมชน ผ่านบทเพลง หรือ ประโยคที่มักจะทำให้คนนึกถึงขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดจังหวัดเลย คือประโยคที่ว่า “ปล้ำกินข้าวบ้านเจ้าของ” ซึ่งเพลงนี้ได้อธิบายอย่างชัดเจนว่าชาวบ้านบริเวณรอบเหมืองไม่สามารถกินข้าวที่ตนเองปลูกได้เพราะความหวาดระแวง การปนเปื้อนจากสารโลหะหนัก ทั้งแมงกานีส สารหนู และไซยาไนด์

นอกจากการผลิตข้าวแล้ว การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดในเรื่องของการระดมทุนเป็นกองทุนต่างเพื่อหาเงินเข้ากลุ่มนั้น ยังเป็นการนำวัตถุดิบที่เป็นพืชพันธุ์ทางการเกษตรที่มีในชุมชน มาแปรรูปให้มีมูลค่ามากขึ้นและนำรายได้มาช่วยในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด ไม่ว่าจะเป็นการผลิตผ้าฝ้าย หรือจะเป็นกองทุน “กล้วยทอดช่วยคดี” เรื่องของกองทุนเป็นสิ่งที่ชาวบ้านมองถึงต้นทุนธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาเปลี่ยนแปลงให้มีมูลค่าเพิ่ม เพราะกลุ่มคนรักบ้านเกิดเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาไม่ได้มีภาครัฐหรือกองทุนใดมาสนับสนุนการเคลื่อนไหวชาวบ้านจึงต้องช่วยตนเองในเรื่องของการระดมทุนในการเคลื่อนไหว

⁴ แน่นนอนว่าข้าวที่ถูกส่งมาจำหน่ายตามขั้นตอนของโรงสี ย่อมส่งผลกระทบต่อคนในเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากเรายังคงปล่อยให้อุตสาหกรรมสร้างมลพิษตกค้างต่อการผลิตภาคเกษตรกรรมเช่นนี้ต่อไป

การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่ใช้วิธีการผลิตเป็น สิ่งบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับชุมชนอีกหนึ่งอย่าง คือการจัดนิทรรศการ ในงานบุญกฐินผ้าต่อชะตาภูซำป่าบอน หาบคอนภูเหล็ก เกี่ยวกับความ อุดมสมบูรณ์ก่อนและหลังการเข้ามาของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ โดย แบ่งเป็น 2 โซน โซนแรกเป็นความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธรรมชาติที่ ชาวบ้านอาศัยผืนดินแห่งนี้ในการปลูก และพืชผักที่หากินได้ตามธรรมชาติ ทั้งมัน เผือก ผักกูด ผักหนาม หน่อไม้ มะพร้าว กล้วย เป็นต้น ส่วนในโซน ที่สองเป็นเรื่องราวของความแห้งแล้ง สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงทั้ง ดินไม้ เหี่ยวเฉา น้ำธรรมชาติที่เคยสะอาดเต็มไปด้วยตะกอนดินสีเข้มเพราะการ ปั่นเปื้อน เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจนทำให้ เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อต้องการที่จะทำให้เกิดการฟื้นฟูธรรมชาติในชุมชนให้ กลับมามีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง มีใช้ปล่อยทิ้งไว้ให้บ้านเจ้าของเดิมไปด้วย เป็นกองขยะสารพิษบนภูเขาใกล้หมู่บ้าน

2. งานบุญ ประเพณี และวัฒนธรรม

การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดนั้นได้มีการนำวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่น เข้ามาผนวกรวมกับการเคลื่อนไหว นอกจากนี้จะเป็นการที่ช่วยให้กลุ่มสามารถจัดกิจกรรมในเคลื่อนไหวได้ ภายใต้สถานการณ์ที่ประชาชนไม่มีสิทธิเสรีภาพ ถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ เพราะ อยู่ในรัฐบาลของทหาร ยังเป็นการระดมทุนในการเคลื่อนไหวในอนาคต และเสริมสร้างกำลังใจให้กับกลุ่มคนรักบ้านเกิดอีกด้วย

การเคลื่อนไหวที่เป็นงานบุญนั้น เป็นการนำพิธีกรรมทางศาสนา พุทธ และพราหมณ์ มารวมไว้ในกิจกรรมการเคลื่อนไหว งานบุญนี้เป็นการ ทำบุญให้กับภูเขาคำให้การพึ่งพาอาศัยกันระหว่าง มนุษย์และธรรมชาติ การเคลื่อนไหวในลักษณะของการจัดงานบุญนี้ยังทำให้ได้สัมผัสถึงความเป็น สังคมอีสาน ความเป็นไทบ้าน ทั้งพิธีกรรมต่าง ๆ การกินการอยู่ข้าวปลา

อาหาร วัฒนธรรมการต้อนรับแขกผู้มาเยือน รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่รวมใจกันช่วยกันจัดงานนี้ตั้งแต่วันเตรียมงาน พ่อแม่เฒ่าพร้อมใจกันมาช่วยจัดดอกไม้ บายศรี ข้าวของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม คนวัยกลางคนและหนุ่มสาวเตรียมงานในส่วนของกิจกรรมเคลื่อนไหว กิจกรรมระดมทุน ทุกคนเสียสละข้าวของเครื่องใช้ หรือวัตถุดิบสำหรับทำข้าวปลาอาหารด้วยความเต็มใจ เด็ก ๆ ก็มีกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายให้ทำ ทั้งแสดงละคร ร้องเพลง เล่นดนตรี ทุกคนล้วนแล้วแต่มีหน้าที่ มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมที่จัดขึ้น

สิ่งที่ได้พบเห็นในการจัดการเคลื่อนไหวในลักษณะของบุญยังมีในเรื่องของอาหารการกินที่เป็นในลักษณะของอาหารพื้นบ้าน และวัฒนธรรมการต้อนรับแขกผู้มาเยือน โดยวัฒนธรรมอาหารที่ได้ทำในงานส่วนใหญ่เป็นอาหารท้องถิ่นที่คนในชุมชนบริเวณนี้มักจะกินกัน ซึ่งเน้นผักพื้นบ้าน ข้าวเหนียว ส้มตำ น้ำแจ่ว เป็นต้น แต่ที่ผู้ศึกษาคิดว่าโดดเด่นและทำให้แขกผู้มาเยือนอยากจะลองชิมมีอยู่ 2 อย่างด้วยกัน คือ แกงหน่อไม้แห้ง และลาบเทา ลักษณะของแกงหน่อไม้แห้งจะเหมือนกับแกงหน่อไม้ทั่วไป แต่แตกต่างกันตรงที่หน่อไม้ที่นำมาใช้จะต้องตากแดดให้แห้งก่อนที่จะนำมาประกอบอาหาร ซึ่งการทำหน่อไม้แห้งเป็นการถนอมอาหารอย่างหนึ่งเพื่อให้สามารถอยู่ได้นานขึ้น ส่วนเมนูเด็ดที่เป็นที่กล่าวถึงและสร้างความสนใจให้กับแขกผู้ร่วมงานบุญ คือ ลาบเทา เทาเป็นสาหร่ายน้ำจืดชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นเส้นยาว ๆ สีเขียว หาได้ตามแหล่งน้ำสะอาดตามธรรมชาติ การทำลาบเทาเหมือนกับการที่ทำลาบหมูลาบไก่ ซึ่งรสชาติก็เหมือนกับที่เรากินลาบจากเนื้อสัตว์ตามปกติ ซึ่งแม่ ๆ ที่เข้าครัวทำอาหารมักบอกกับคนที่มาร่วมงานบุญว่า “หากมาแล้วไม่ลองชิมลาบเทาจะถือว่ามาไม่ถึงบ้านนาหนองบง” และจะบอกทุกครั้งว่าวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอากาศไม่มีสารปนเปื้อนแน่นอน เพราะนำมาจากพื้นที่ ที่มั่นใจว่าไม่ได้รับผลกระทบจากสารพิษที่เกิด

จากเหมืองแร่ทองคำ นอกจากเรื่องของอาหารแล้ววัฒนธรรมการต้อนรับของกลุ่มคนรักบ้านเกิดยังสอดแทรกประเด็นของการเคลื่อนไหวของกลุ่มเอาไว้อีกด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อมีแขกจากภายนอกเข้ามาในชุมชน ทางกลุ่มก็จะต้อนรับด้วยอาหาร และการจัดที่พักให้ แต่เอกลักษณ์ของการต้อนรับแขกของที่นี่คือการทำสาล้างสารพิษให้กับแขกผู้มาเยือน ซึ่งจะประกอบด้วย น้ำสัลดล้างสารพิษ การพอกหน้าล้างสารพิษ การแช่มือแช่เท้าล้างสารพิษ และการขัดผิวล้างสารพิษ เป็นต้น การทำสาล้างสารพิษทำให้เห็นถึงผลกระทบด้านสุขภาพ การปนเปื้อนของสารพิษบริเวณชุมชนจนทำให้ชาวบ้านต้องหาวิธีการปกป้องตนเอง โดยการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลตนเอง

3. สำนึกความเป็นเจ้าของ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดเป็นการเคลื่อนไหวที่แสดงออกถึงความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ ความเป็นเจ้าของพื้นที่ที่พวกเขาอาศัยอยู่มาเป็นเวลานานตั้งแต่บรรพบุรุษ ตกทอดมาสู่ตนเอง และต้องการให้ดำรงอยู่ไปจนถึงรุ่นลูกหลาน พวกเขาจึงมีความพยายาม หุ่มเททุก ๆ อย่างเพื่อที่จะรักษาแผ่นดินผืนนี้เอาไว้ด้วยการออกมาเคลื่อนไหวต่อสู้กับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ชาวบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิดยอมอุทิศชีวิต แรงกาย แรงใจ ของพวกเขาในขบวนการเคลื่อนไหว จะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวแต่ละครั้งทุก ๆ คนต่างไปด้วยหัวใจ ยอมสละเวลาที่จะต้องประกอบอาชีพทำมาหากิน ยอมสละเวลาที่จะพักผ่อนจากการทำงานหนัก หรือแม้กระทั่งการยอมสละความสุขที่จะได้อยู่กับครอบครัวเพื่อร่วมในการเคลื่อนไหว “กำแพงใจ” เป็นตัวอย่างหนึ่งของยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่แสดงถึงความรู้สึกของความเป็นเจ้าของจนต้องหุ่มเททุกอย่างในการต่อสู้ครั้งนี้ ชาวบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิดหุ่มเทสร้าง กำแพงใจถึง 3 ครั้ง แม้ว่าจะโดนทำลายแต่พวกเขาก็ยังร่วมใจกันสร้างด้วยแรงกาย และกำลังทรัพย์ตามศรัทธาที่แต่ละคนพอจะช่วยให้ เพื่อที่จะปิดกั้นการขนสารเคมี

เข้าออกในหมู่บ้าน พ่อบ้านหลาย ๆ คนต้องสละเวลามาเฝ้ายามในบริเวณที่ทำ
กำแพงใจ เพื่อดูแลรักษาความปลอดภัยภายในชุมชน ผู้ศึกษาขอยกตัวอย่าง
บุคคล 3 คน ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มคนรักบ้านเกิดที่เป็นเจ้าของทรัพยากร
และอยู่ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด ดังนี้

บุคคลแรก คือ แม่ไม้ เธอเป็นปากเสียงสำคัญของกลุ่มคนรัก
บ้านเกิด ในช่วงปี 2557 แม่ไม้ตั้งท้องลูกสาวคนสุดท้อง แต่แม่ไม้ก็ไม่เคยหยุด
ที่จะไปร่วมในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดเลย ในขณะที่ตั้งท้อง
แม่ไม้ต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่สร้างความสะเทือนใจในคืน 15 พฤษภาคม
2557 พ่อไม้ผู้เป็นสามีได้ถูกชายฉกรรจ์จับไปเป็นตัวประกันและโดนทำร้าย
ร่างกาย จากคำบอกเล่าของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์สภาพของแม่ไม้ไม่ต่างจากคน
ไร้ซึ่งชีวิตเพราะความเป็นห่วงสามี แต่แม่ไม้กับลูกสาวในท้องก็ข้ามผ่านมา
ได้ แม่ไม้คลอดลูกสาวออกมาเธอมีชื่อว่า “ฝ้ายดู่” แม่ไม้พาฝ้ายดู่ไปด้วย
ในทุกการเคลื่อนไหว ถ้าเป็นสภาวะปกติแม่ไม้คงเลี้ยงฝ้ายดู่อยู่ที่บ้านตาม
ประสาแม่ทั่ว ๆ ไป แต่เพราะตอนต้องต่อสู้เพื่อปกป้องบ้านเกิดของตัวเอง
กับสถานการณ์ของความเป็นแม่ที่ไม่อาจจะทิ้งลูกไว้ได้ ทำให้แม่ไม้เลือกที่
จะทำหน้าที่ทั้ง 2 อย่างในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นภาพที่ผู้ศึกษาเห็นแล้วรู้สึกถึง
ความอบอุ่น เพราะเป็นภาพที่แม่อุ้มลูกน้อยทั้ง ๆ ที่ต้องเตรียมพร้อมรับกับ
สถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในการเคลื่อนไหว หากลองมองดูดี ๆ แล้วสิ่งที่แม่ไม้
กำลังปกป้องทรัพยากรเพื่อให้อยู่ต่อไปจนถึงอนาคตเพื่อให้ฝ้ายดู่เติบโต
ขึ้นมาได้ใช้ประโยชน์ ขณะนี้ฝ้ายดู่อายุประมาณเกือบ 2 ขวบ เธอยังคง
เข้าร่วมในเกือบทุก ๆ กิจกรรมของความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้าน
เกิด สถานที่วิ่งเล่นของเธอแตกต่างจากเด็กคนอื่นในวัยเดียวกัน สนามเด็ก
เล่นของเธอ คือ ศาลากลางจังหวัด อำเภอ ศาล องค์การบริหารส่วนตำบล
เขาหลวง ต่างจังหวัด และอีกหลายที่ที่ชาวบ้านไปชุมนุมกัน ห้องนอนของเธอ
นอน คือ ลานกว้าง ห้องประชุมและทุกสถานที่แห่งการเคลื่อนไหว เธออยู่

กับการเคลื่อนไหวจนเธอเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดไปแล้ว อาจจะเป็นเพราะเด็กน้อยคนนี้อยู่กับการเคลื่อนไหวตั้งแต่อยู่ในท้องเธอจึงซึมซับ การเป็นนักต่อสู้ตั้งแต่เยาว์วัย ภาพของเธอที่พบเห็นจึงเป็นการแสดงออกมาด้วยความไร้เดียงสาทั้งคำพูดที่ว่า สู้ๆ ที่หลุดออกมาเองกับการขมื่อแสดงถึงการต่อสู้ทำให้ผู้พบเห็นอดอมยิ้มไม่ได้ จากสิ่งที่ผู้ศึกษาพบเห็นสะท้อนถึงความเป็นเจ้าของทรัพยากรของคนในชุมชน ที่ทุ่มเททั้งแรงกาย แรงใจ เสียสละบางสิ่งบางอย่างเพื่อที่จะปกป้องธรรมชาติให้คงอยู่สืบไป ดังเช่นแม่ไม้ที่เสียสละเวลาในการเลี้ยงลูกอยู่ที่บ้านมาร่วมในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด

บุคคลต่อมา คือ พี่บ๊วย เธอเป็นคนที่มึนบทบาทในการจัดการเรื่องของคดีความ พี่บ๊วยอาศัยอยู่กับแม่และพี่ชาย ถ้าหากไม่มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด กิจกรรมประจำวันของพี่บ๊วยก็คงไปที่สวนยางพารา แต่ทุกวันนี้สถานที่ ที่บ๊วยไปบ่อยที่สุดกลับเป็น “ศาล” เพราะกลุ่มคนรักบ้านเกิดถูกฟ้องร้องจากบริษัทเหมืองแร่ทองคำเกือบ 19 คดี ดังนั้นเวลาที่พี่บ๊วยควรจะไปประกอบอาชีพเพื่อปากท้องของครอบครัว ต้องเปลี่ยนเป็นการไปติดต่อที่ศาลเรื่องของคดีความ บางครั้งกำลังกริดยางพาราอยู่มีเสียงโทรศัพท์ดังขึ้นก็ต้องวางมือจากสิ่งที่ทำอยู่แล้วไปจัดการงานของกลุ่มคนรักบ้านเกิดก่อน คำหนึ่งที่ผู้ศึกษาได้ยินจากพี่บ๊วยพร้อมกับรอยยิ้มคือ “งานส่วนรวมต้องมาก่อนงานส่วนตัว” พี่บ๊วยก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่ผู้ศึกษารู้สึกว่า เพราะความเป็นเจ้าของในทรัพยากรทำให้พี่บ๊วยเลือกที่จะทุ่มเทชีวิตให้กับการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด แม้จะมีภาระหน้าที่ที่จะต้องประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว แต่ก็ไม่สามารถทิ้งหน้าที่ของส่วนรวมไปได้

บุคคลสุดท้าย เป็นเยาวชนผู้มีหัวใจกล้าหาญ กล้าที่จะบอกเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบ้านของตนเองน้องพลอย เธออาศัยอยู่ในบ้านภูทับฟ้า

พัฒนาซึ่งเป็น 1 ใน หมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ เธอเป็นเพียงเยาวชนคนหนึ่ง ที่พูดถึงที่เกิดขึ้นกับชุมชนที่เธออยู่มาตั้งแต่เกิดผ่านการให้สัมภาษณ์ในค่าย เยาวชนฮักบ้านเจ้าของ ตอน นักสืบล่าน้ำฮวยแท้ๆ แน้ว แต่สิ่งที่เธอพูดนั้น ทำให้บริษัทเหมืองแร่ทองคำ ยื่นฟ้องหมิ่นประมาทเยาวชนนักข่าวพลเมือง อ.วังสะพุง จ.เลย อายุ 15 ปี ในข้อหาหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาด้วย เอกสารและโทรทัศน์ สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้สร้างความกลัวให้กับเธอ ในกรณีนี้ มีความพยายามจากบริษัทเหมืองแร่ทองคำต้องการจะให้เธอขอโทษ เพื่อแลกกับการถอนฟ้อง เมื่อชาวบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิดทราบข่าว จึงเคลื่อนไหวโดยการชวนป้ายที่มีข้อความ “I’m Ploy” เพื่อให้กำลังใจ เหตุการณ์วันนั้นผู้ศึกษาได้อยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วย น้ำตาของเยาวชนไหล ออกมาต่อหน้าสาธารณะชนเป็นครั้งแรกหลังจากเกิดเรื่อง เธอกล่าวว่า เธอร้องไห้เพราะถูกฟ้องครั้งแรก แต่ไม่ใช่เพราะเธอกลัว แต่เป็นน้ำตาของความภูมิใจและดีใจ ที่พ่อ ๆ แม่ ๆ มาให้กำลังใจและพร้อมจะต่อสู้เคียงข้างเธอ หลังจากเหตุการณ์วันนั้นผู้ศึกษาได้มีโอกาสรู้จักและได้ร่วมทำกิจกรรมกับน้อง พลอยและเพื่อน ๆ ของเธอ หลังจากที่เธอถูกฟ้องร้องเธอเข้ามาทำกิจกรรม การเคลื่อนไหวกับกลุ่มคนรักบ้านเกิดมากขึ้นในฐานะของเยาวชนคนหนึ่ง ที่มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด สิ่งที่เธอพูดเธอไม่ได้รู้สึกว่เธอกำลังทำอะไรผิด เพราะเธอเป็นคนในชุมชน เป็นหนึ่งในเจ้าของทรัพยากร เธออยู่กับธรรมชาติ มาตั้งแต่เธอยังเด็ก เธอเห็นถึงความเปลี่ยนแปลง ดังนั้นเธอจึงกล้าที่จะพูด สิ่งที่เกิดขึ้นกับบ้านเกิดของเธอ จากคดีความทำให้เธอมีความตั้งใจอยาก จะช่วยเหลืองานเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด อาทิ การช่วยกิจกรรม ภายในที่กลุ่มคนรักบ้านเกิดจัดขึ้น การออกไปแสดงละครและดนตรีกับ เครือข่ายข้างนอกในนามเยาวชนกลุ่มคนรักบ้านเกิด การเข้าร่วมกิจกรรม ของเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมในภาคอีสาน เป็นต้น น้องพลอยเป็นอีกหนึ่ง ตัวอย่างที่เป็นตัวแทนในฐานะของเยาวชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากรในท้องถิ่น

และออกมาปกป้องโดยการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด ถึงแม้เธออาจจะไม่ได้ทุ่มเททั้งชีวิตเพื่อการเคลื่อนไหวเหมือนกับผู้ใหญ่หลายๆ คน เพราะเธอเป็นเพียงเยาวชนตัวเล็ก ๆ แต่เธอก็ตั้งใจทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุดความสามารถของเธอ

นอกจากตัวอย่างของบุคคลที่แสดงความเป็นเจ้าของทรัพยากร โดยการทุ่มเทชีวิตในการเคลื่อนไหวแล้ว ความเป็นเจ้าของยังถูกส่งผ่าน เป็นการเคลื่อนไหวในรูปแบบการแสดงละครที่สื่อให้เห็นการใช้ชีวิตประจำวัน ของชาวบ้าน การสื่อสารถึงความอุดมสมบูรณ์ที่เคยมีในชุมชน ในอดีต สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นการบ่งบอกวิถีชีวิตของชาวบ้านและทรัพยากรที่เอื้อ ประโยชน์ต่อกัน การเข้ามาของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำทำให้ความเป็น ไทบ้านจางหายไป เพราะทรัพยากรที่ถูกทำลายทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้าน มีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน การผลิตจากกินต้องเป็นผลิตเพื่อขาย น้ำ ผัก ปลา อาหาร จากหาได้จากธรรมชาติต้องซื้อ ชีวิตประจำวันจากการประกอบ อาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัว ต้องลุกขึ้นมารวมตัวเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อความอยู่ รอด สุขภาพกายที่ต้องคอยระมัดระวังกับสารปนเปื้อน สุขภาพจิตต่อสภาพ แวดล้อมที่ไม่เหมือนเดิม การหวาดระแวงต่อภัยจากการเคลื่อนไหว สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ต้องการสะท้อนให้เห็นว่า ความเป็นไทบ้านของชาวบ้าน ต้องเปลี่ยนแปลงทั้งที่พวกเขาเป็นเจ้าของทรัพยากรในท้องถิ่น แต่กลับต้อง หนีให้คนจากข้างนอกมาดักดวงทรัพยากรออกไป แล้วทิ้งไว้เพียงซากของ ความเสื่อมโทรมให้กับพวกเขา

4. อัตลักษณ์คนรักบ้านเกิด

การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดแต่ละครั้งจะมีการสร้าง อัตลักษณ์ที่เป็นภาพจำทำให้คนที่เห็นได้รับรู้ว่าเป็นกลุ่มของคนรักบ้านเกิด ได้แก่การใส่เสื้อสีเขียวซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มคนรักบ้านเกิด การใช้ผ้าพันคอที่ทำจากผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น หรือการที่

สตรีในกลุ่มใส่ผ้าขึ้นทุกคน เพื่อบ่งบอกถึงการเป็นไทบ้านกลุ่มคนรักบ้านเกิด ในการไปเคลื่อนไหวตามสถานที่ต่าง ๆ นอกจากการสร้างอัตลักษณ์ผ่านเครื่องแต่งกายแล้ว ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดยังมีการทำให้เห็นถึงวัฒนธรรมด้านอาหาร ในการไปเคลื่อนไหวในพื้นที่ไกล ๆ หรือ การเคลื่อนไหวที่จะต้องมีการตั้งหลักปักฐานเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ จะมีการขออนุญาตสำหรับทำอาหารพื้นบ้าน เพื่อทำอาหารตั้งวงรับประทานอาหารกัน แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่สบาย ๆ เรียบง่าย โดยส่วนใหญ่อาหารที่มักเตรียมพร้อมไว้ในการไปเคลื่อนไหว คือ ส้มตำ ข้าวเหนียว เป็นต้น ภาพเหล่านี้สะท้อนความเป็นไทบ้านที่ไม่ได้ถืออาวุธใดๆ ในการเคลื่อนไหว พวกเขาถือเพียงเครื่องดำรงชีพที่ใช้เป็นอาวุธในสมรภูมิแห่งการเคลื่อนไหว อันได้แก่ กระติบข้าว ครก สาก ส่วนการเคลื่อนไหวนั้นพวกเขาใช้เพียงหัวใจที่รวมกันเป็นหนึ่งเดียว เพื่อจะรักษาปกป้องบ้านเกิดเอาไว้ จากคนนอกที่จะมาดักดวงทรัพย์ากรของชุมชน

อัตลักษณ์อีกอย่างหนึ่งที่ทำให้คนข้างนอกสนใจกลุ่มคนรักบ้านเกิด คือ บทบาทของสตรีในขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญมากในขบวนการเคลื่อนไหวเพราะหากให้ผู้หญิงนำหน้าในการเคลื่อนไหวจะทำให้ความรุนแรงในการปะทะกับเจ้าหน้าที่ลดลง เพราะผู้หญิงเป็นเพศที่มีความอ่อนแอกว่าผู้ชายในเรื่องของพลังกำลัง หากเจ้าหน้าที่ใช้ความรุนแรงกับผู้หญิงก็จะกลายเป็นภาพลักษณ์ที่เสื่อมเสียแก่ภาครัฐ

นอกจากนี้บทบาทที่สำคัญอีกอย่างของผู้หญิง คือ การใช้ความรู้ท้องถิ่นในการผลิตสินค้าเพื่อขาย เพื่อสร้างกองทุนในความเคลื่อนไหว ซึ่งกองทุนเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุหลาย ๆ คนที่อยู่บ้านว่างหรือมีข้อจำกัดต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถไปร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวได้มีส่วนร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหว โดยการเข้าร่วมกองทุนเพื่อช่วยผลิตสินค้าและยินดีที่จะให้ทาง

กลุ่มกองทุนหักรายได้ส่วนหนึ่งเข้าในกองทุนสำหรับการเคลื่อนไหวก จากบทบาทของผู้หญิงในการเคลื่อนไหวกทำให้คนภายนอกได้พบเห็นถึงความสำคัญของผู้หญิงที่ปรากฏขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวกจนเป็นอัตลักษณ์หนึ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นไทบ้านที่ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมมากมายจนได้รับการพูดถึงจากองค์กรต่าง ๆ ว่าผู้หญิงในขบวนการเคลื่อนไหวกของกลุ่มคนรักบ้านเกิด เป็นกลุ่มสตรีนักสิทธิมนุษยชน ซึ่งเมื่อวันที่ 7 มี.ค. 2559 ตัวแทนผู้หญิงกลุ่มคนรักบ้านเกิด 6 หมู่บ้าน อ.วังสะพุง จ.เลย ก็ได้ไปรับรางวัล ‘ผู้หญิงนักปกป้องสิทธิมนุษยชน’ ประจำปี 2559 เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติผู้หญิงที่ปกป้องสิทธิมนุษยชน สร้างขวัญและกำลังใจในการขับเคลื่อนสังคมไทย จัดโดยคณะกรรมการด้านสิทธิสตรี คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) อีกด้วย

อภิปรายการใช้วิถีไทบ้านสร้างขบวนการเคลื่อนไหวก

1. การสร้างประสบการณ์ร่วมกันของคนในชุมชน

การสร้างประสบการณ์ร่วมกันของคนในชุมชน เป็นผลมาจากการที่ทุกคนต่างรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นเจ้าของพื้นที่จนนำมาสู่การร่วมกันเคลื่อนไหวก ซึ่งประสบการณ์ที่ทุกคนในชุมชนได้รับร่วมกันมีทั้งในส่วนของการต้องเผชิญหน้ากับบริษัทเหมืองแร่ทองคำและประสบการณ์ที่ต้องปะทะกับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐในฐานะคนกลางในการจัดการความขัดแย้ง รวมไปถึงประสบการณ์ที่ต้องเผชิญจากกฎหมายบางอย่างที่ลิดรอนสิทธิของคนในชุมชน ประสบการณ์ในขบวนการเคลื่อนไหวกจากความเป็นไทบ้านถูกสร้างเป็นประสบการณ์ร่วมให้คนอื่นได้รับรู้ผ่านการสื่อสารออกไปข้างนอก เป็นของแท้ที่ไม่ต้องประดิษฐ์สร้างขึ้นใหม่ เป็นประสบการณ์ที่ไม่ต้องกระตุ้นเตือน เน้นย้ำเป้าหมายร่วมกัน แต่ทุกคนรับรู้จากภายนอกจากความรู้สึกของผู้ถูกกระทำ ขณะเดียวกัน “ความเป็นเจ้าของ” คือสิ่งที่สร้างสำนึก

และสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นได้กับคนทุกกลุ่ม มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิ่งอันเป็นที่รัก ห่วงแหน และไม่ต้องการพรากจากไป การเร้าความรู้สึกเหล่านี้ให้คนภายนอกชุมชนได้รับรู้จึงได้ไม่ยาก นอกจากนั้นขบวนการเคลื่อนไหวที่อาศัยจุดเด่นของความเป็นไทบ้านช่วยเสริมให้เห็นสำนึกถึงความเป็นเจ้าของ และทำให้ง่ายต่อการสร้างความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่ได้รับผลกระทบและความไม่เป็นธรรมที่ได้รับจากการประกอบกิจการเหมืองแร่ “ไทบ้าน” ยังช่วยสร้างสำนึกความเป็นคนอีสาน ที่ต่อมาได้กลายเป็นเครือข่าย “อีสานใหม่” ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของพื้นที่ต่างๆ ในภาคอีสานที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาด้วย

2. ข้อถกเถียงในแนวคิด

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (new social movement) พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดมีลักษณะสอดคล้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ตรงที่ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดไม่ได้ต้องการจะล้มอำนาจภาครัฐแต่ต้องการจะสร้างกฎกติกาบางอย่าง เพื่อต่อรองกับบริษัทเหมืองแร่ทองคำ แต่ขบวนการต้องเรียกร้องผ่านกลไกของภาครัฐ เพราะรัฐเป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนในพื้นที่และบริษัทเหมืองแร่ทองคำ ดังนั้นประชาชนจึงมีความพยายามเคลื่อนไหวตามกระบวนการของภาครัฐ แต่เมื่อรัฐไม่สามารถจะจัดการปัญหานี้ได้ประชาชนมีความจำเป็นที่จะต้องเรียกร้องด้วยตนเอง โดยการออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องให้เกิดความเป็นธรรมต่อประชาชน โดยให้สาธารณะชนร่วมเรียกร้อง ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดไม่ใช่เพียงชาวบ้านเท่านั้นที่ออกมาเคลื่อนไหว แต่รวมไปถึงชนชั้นที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นก็มีบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวเข้ามาเป็นคนสำคัญที่จำช่วยเป็นปากเสียงสำคัญในการต่อสู้ตามกลไกของรัฐที่เรียกว่าระบบสภาท้องถิ่น นักวิชาการในมหาวิทยาลัย

ทั้งมหาวิทยาลัยจากภาคอีสาน และส่วนกลาง องค์กรพัฒนาเอกชน นักศึกษา สื่อมวลชน และชาวบ้านในภาคอีสานที่รวมตัวกันในนาม “อีสานใหม่”

ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิดเป็นการเคลื่อนไหวตามวิถีชีวิตความเป็นไทบ้าน ที่เกิดขึ้นมาเพราะการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ขบวนการเคลื่อนไหวจึงเป็นแบบตรงไปตรงมาเพื่อที่จะปกป้องทรัพยากร และชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อความอยู่รอดของตนเอง และลูกหลานในอนาคต สิ่งที่พวกเขาทำเป็นความพยายามที่จะปกป้องชีวิตตนเองจากภัยอันตรายที่ต้องอยู่ในพื้นที่อันเป็นบ้านเกิดจากกองสารพิษใกล้หมู่บ้าน และปกป้องทรัพยากรที่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของ เพื่อรักษาไว้ให้กับลูกหลานสืบไป เราอาจจะเรียกประชาสังคมแบบนี้ว่าเป็นประชาสังคมไทบ้าน คือ การเคลื่อนไหวของชาวบ้านผู้ไร้อำนาจ ซึ่งได้รับผลกระทบจากรัฐ ที่ไม่ใช่สิทธิเรื่องชุมชนท้องถิ่น หรือการเรียกร้องผลประโยชน์ผ่านองค์กร แต่เป็นชีวิตของปัจเจกที่ถักทอเป็นโครงข่ายความสัมพันธ์ที่ได้รับความทุกข์ยากและผลกระทบกระเทือนจากโครงการพัฒนาร่วมกัน

สรุป

ความเป็นไทบ้านที่ถูกนำมาใช้ในขบวนการเคลื่อนไหว ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนรักบ้านเกิด มีพลังเข้มแข็งขึ้น ภาครัฐเปิดรับฟังและยินยอมจะเจรจาประนีประนอมมากขึ้น ขณะที่บริษัทเหมืองแร่ได้ลดความแข็งแกร่ง และลดการตอบโต้ด้วยวิธีการรุนแรง ขณะเดียวกันก็คนรักบ้านเกิดก็เปิดพื้นที่ตัวตนต่อสาธารณะเป็นที่รู้จักและมีแนวร่วมขบวนการเคลื่อนไหวเพิ่มขึ้น ซึ่งจนถึงปัจจุบันบริษัทฯ ก็ยังไม่สามารถยื่นขอประทานบัตรเพิ่มเติมได้ หลังจากประทานบัตรเดิมหมดอายุลง โดยความเป็นไทบ้านในที่นี้ได้แก่

ระบบการผลิตทางการเกษตร เป็นการนำวิถีการผลิตมาเป็นตัวนำเสนอในการเคลื่อนไหว ผ่านบทเพลง นิทรรศการต่างๆ โดยแสดงการเปลี่ยนแปลงของความอุดมสมบูรณ์ในด้านก่อนมีอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ และหลังจากมีการเข้ามาของเหมืองแร่ทองคำ ตัวอย่างเช่น วิถีการผลิตข้าวมีการเปลี่ยนแปลงไป จากการผลิตเพื่อที่จะบริโภคในครัวเรือน ถูกแปรเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อขาย เพราะชาวบ้านในพื้นที่กลัวการปนเปื้อนของสารโลหะหนัก เป็นต้น

งานบุญประเพณี พิธีกรรมความเชื่อเพื่อจัดกิจกรรมในการเคลื่อนไหวและระดมทุนเพื่อหาเงินทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คนข้างนอกได้เข้ามาสัมผัสพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ และเรียนรู้ถึงความเป็นอยู่ของชาวบ้านกับการใช้ชีวิตประจำวันกับความเสี่ยงในเรื่องของสารพิษปนเปื้อนแล้ว ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนและความสัมพันธ์กับกลุ่มพันธมิตรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวอีกด้วย

สำนึกความเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นการบอกความเป็นเจ้าของพื้นที่และทรัพยากรตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นต้นมา มีการใช้ประโยชน์และรักษาดูแลทรัพยากรจนมาถึงปัจจุบัน หลังจากการเข้ามาของอุตสาหกรรมเหมืองแร่ทองคำ ความเป็นเจ้าของจึงเป็นการทู่เข็ญชีวิตให้กับขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะปกป้องทรัพยากรที่ตนเองเป็นเจ้าของเอาไว้

อัตลักษณ์คนรักบ้านเกิด สตรีมีบทบาทสำคัญในกลุ่ม การแต่งกาย อาหาร การต้อนรับผู้มาเยือน ล้วนแสดงให้เห็นถึงการเป็นชาวบ้านอีสาน ที่รักและหวงแหนถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง ที่ยอมทุ่มเทเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประจำวัน เพื่อออกมาต่อสู้เรียกร้อง จนการต่อสู้เรียกร้องกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

รายการอ้างอิง

หนังสือ

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่.
กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2542). การเมืองบนท้องถนน 99 วันล้มล้างชนาคนจน.
กรุงเทพฯ: ต้นตำรับ

เอกสารที่ได้รับตีพิมพ์

- เพ็ญโฉม แซ่ตั้ง. (2557). ข้อเท็จและความจริง เหมืองแร่ทองคำ จังหวัดเลย.
บันทึกการนำเสนอในงานสัมมนาวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ.
- นลินี ดันธุนิตย์. (2551). มิติวัฒนธรรมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม. วารสาร
สังคมลุ่มน้ำโขง. ปีที่ 4 (1). 1-6.
- สามชาย ศรีสันต์. (2558). การศึกษาการพัฒนาในฐานะขบวนการเคลื่อนไหวสังคม
วาทกรรม เอกสารคำสอนวิชา บอ.697 ขบวนการประชาสังคมกับ
การพัฒนาชนบทไทย.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- องค์กรแม่น้ำเพื่อชีวิต. (2555). บันได 6 ขั้น การทำวิจัยไทบ้าน. สืบค้นเมื่อ 13
มิถุนายน 2559. จาก cmsdata.iucn.org/downloads/iucn_tai_baan_research_thai

การสัมภาษณ์

1. นางระนอง กองแสน, อายุ 55 ปี, อาชีพ เกษตรกรรม,
สัมภาษณ์ 5 เมษายน 2559
2. นายสุรพันธ์ รุจิชัยวัฒน์, อายุ 47 ปี, อาชีพ เกษตรกรรม, สัมภาษณ์
6 เมษายน 2559,

3. นางวิรอน รุจิไชยวัฒน์, อายุ 45 ปี, อาชีพเกษตรกรกรรม,
สัมภาษณ์ 7 เมษายน 2559
4. นางพรทิพย์ หงษ์ชัย, อายุ 47 ปี, อาชีพเกษตรกรกรรม, สัมภาษณ์
5 เมษายน 2559
5. นางมล คุณนา, อายุ 40 ปี, อาชีพเกษตรกรกรรม, สัมภาษณ์ 7
เมษายน 2559
6. นางสาวภัทราภรณ์ แก่งจำปา, อายุ 36 ปี, อาชีพเกษตรกรกรรม,
สัมภาษณ์ 7 เมษายน 2559,